

Lagărul de prizonieri din timpul Primului Război Mondial de la Darnița/Kiev, Ucraina, între infern și autodeterminare

La începutul secolului al XX-lea, nici măcar nu se întrezărea faptul că micul sat Darnița, separat de orașul Kiev de albia fluviului Nipru, va deveni în curând parte a viitoarei capitale a Ucrainei, întrucât la data de 28 iulie 1914, atunci când Austro-Ungaria a declarat război Serbiei, acesta nu era luat în calcul în niciun plan sau schemă a orașului¹.

Cu atât mai puțin, s-ar fi putut cineva gândi că din acest loc va fi adoptat primul manifest de „împlinire a idealului nostru; de a uni tot poporul, tot teritoriul românesc din monarhia Austro-Ungară în una și nedespărțită Românie liberă și independentă...”² – *Declarația de la Darnița* – document al românilor transilvăneni și bucovineni din Armata Austro-Ungară, prizonieri de război în Rusia, constituiți în primul Corp al Voluntarilor Români.

Dar ca o predestinare, mica așezare a devenit cunoscută în timpul conflagrației mondiale, când s-a luat decizia ca la Darnița să fie gestionate destinele unui număr mare de oameni. Odată cu izbucnirea ostilităților, Kievul a devenit un punct important din spatele Frontului de Sud-Vest al Rusiei³, fiind important atât din punct de vedere al logisticii militare, dar și din perspectivă strategică – existența cetății kievene Pecersk și a nodului de cale ferată.

În regiunile austriece Galiția și Bucovina, precum și în zona Volânului rusesc, au avut loc lupte între armatele Frontului de Sud-Vest rus și trupele austro-ungare, care erau multinaționale. Dat fiind faptul că la data începerii războiului, Transilvania făcea parte din Imperiul Austro – Ungar, aflându-se sub jurisdicția Budapestei și a guvernului lui Istvan Tisza, aceasta a fost nevoită să lupte de partea Puterilor Centrale, adică contra României (începând cu anul 1916)⁴.

Încă din primele zile ale războiului, Transilvania a trimis pe front 926.500 de soldați și ofițeri, adică 16,5% din populație, dintre care 484.924 (52,27%) erau români. Asadar, în intervalul 1914-1918, cca. 500.000 de români ardeleni și bucovineni au fost mobilizați în unitățile militare imperiale; aproximativ 50.000 au fost trimiși să lupte în primele linii ale fronturilor, înregistrându-se un număr ridicat de morți, răniți sau dispăruți, un tribut de sânge cu mult mai mare decât media pierderilor generale ale acestei armate.

Unitățile militare românești din cadrul Armatei austro-ungare au fost trimise pe frontul din Galiția, evitându-se trimiterea pe fronturile unde lupta Armata română începând din 1916, deoarece există riscul unor dezertări în masă în scopul fraternizării cu soldații români⁵. Cu toate acestea, în luptele din Galiția, s-a ajuns, poate, la cea mai mare tragedie a poporului român: români din tabere adverse au luptat unul împotriva celuilalt, pentru interese străine de cele ale țării lor. Ardeleni și bucovineni încrucișau baionetele cu basarabeni, puteau vorbi între ei în limba română înainte de a se ucide unul pe altul, deoarece luptau sub steaguri străine⁶.

¹https://pikabu.ru/story/darnitskiy_lager_voennoplenneyikh_vo_vremya_pervoy_mirovoy_voynyi_5717696

² <https://historia.ro/sectiune/general/declaratia-de-la-darnita-1917-expresia-566160.html>

³ https://pikabu.ru/story/darnitskiy_lager_voennoplenneyikh_vo_vremya_pervoy_mirovoy_voynyi_5717696

⁴ Cazacu Gheorghe, Romanian volunteers from Ardeal in Russia, during the First World War, *Astra Salvensis*, 1, p. 92;

⁵ <https://www.gherlainfo.ro/istorie-vie-romanii-ardeleni-in-armata-austro-ungara-in-primul-razboi-mondial-pusi-in-fata-luptei-cu-fratii-din-romania-doi-eroi-de-la-top-din-mintiu-gherlii/>

⁶ <https://jurnalfm.ro/moara-cu-povesti-voluntari-romani-pentru-romania-mare-darnita-siberia-italia-partea-i-de-nicolae-uszkai/?fbclid=IwAR3uw4QZy1llxvZsLsesrvHzHuDPri3A7NbydItRCsfQqk49iqGD6N3BPs>

În primele două luni ale războiului, a fost înființat un punct de primire și adunare pentru prizonierii de război doar la Kiev (lângă Cetatea Pечersk), care a fost pe deplin suficient în primele luni de iarnă ale războiului, când părțile austriece și rusești s-au confruntat în sângeroasa bătălie de pe linia Carpaților. La acea vreme, soldații armatelor Puterilor Centrale erau relativ rar capturați. Dar când cetatea austriacă Przemysl a capitulat, la 22 martie 1915, situația s-a schimbat dramatic.

Începând cu 25 martie, timp de șase săptămâni, 118.000 de soldați austrieci capturați au fost trimiși adânc în Rusia, la care s-au adăugat prizonieri capturați pe front în Carpați⁷. Din motive medicale și sanitare, a fost creat un nou punct de control de izolare la mica gară Darnița a căii ferate Moscova-Voronej-Kiev (malul stâng al Niprului), a cărui amenajare fusese necesară de mai mult timp. Astfel, potrivit documentelor, lagărul de la Darnița a fost deschis pe 14 iulie 1915, deși, probabil, aici au sosit prizonieri de război cu câteva săptămâni mai devreme.

Prizonieri de război austro-ungari capturați în Carpați⁸

În activitatea de luare a prizonierilor de către Imperiul Rus, orașul Kiev, precum și satul Darnița, au jucat un rol extrem de important, deoarece aici au fost încarcerați prizonieri de război din Puterile Centrale, într-un număr semnificativ, printre care și românii din Transilvania.

Pe frontul răsăritean al războiului, soldați români din unitățile combatante austro-ungare au căzut prizonieri la ruși de timpuriu, încă de la începuturile războiului, în jur de 120.000 fiind luați prizonieri de către ruși⁹.

Despre condițiile din lagăr reiese din datele vremii; nu era apă curentă în cazarma spitalului, iar singura modalitate de a spăla hainele era lângă spital. Lagărul dispunea de o sală de operație și o farmacie. Pentru prizonierii de război împărțiți pe criterii naționale, lagărul de la Darnița a devenit iadul din care au căutat să scape cât mai curând posibil. Odată cu distribuția etnică, mulți dintre prizonierii nou sosiți au fost jefuiți, uneori au fost forțați să predea ultimele bunuri personale deținute. Un nou cimitir suplimentar a fost deschis în spatele căii ferate. Potrivit datelor oficiale, aici au fost înmormântați peste 2.000 de prizonieri în timpul războiului, deși această cifră a fost probabil mult mai mare¹⁰.

⁷https://pikabu.ru/story/darnitskiy_lager_voennoplennyikh_vo_vremya_pervoy_mirovoy_voynyi_5717696

⁸https://pikabu.ru/story/darnitskiy_lager_voennoplennyikh_vo_vremya_pervoy_mirovoy_voynyi_5717696

⁹ Ioan-Aurel Pop, Thomas Nagler (coord.), *Istoria Transilvaniei, Vol III, De la 1711 până la 1918*, Centrul de studii transilvane, Cluj-Napoca, 2008.

¹⁰https://pikabu.ru/story/darnitskiy_lager_voennoplennyikh_vo_vremya_pervoy_mirovoy_voynyi_5717696

Până în februarie 1917, în lagărul de la Darnița, au fost concentrați cca. 300 de ofițeri și 1.200 de militari de naționalitate română, iar unii dintre ofițeri au fost cazați în taberele de vară din lipsă de spații (...) dincolo de condițiile improprii de locuit, a existat și problema alimentației. Lagărul Darnița era complet nepotrivit pentru utilizarea permanentă de către un număr atât de mare de prizonieri de război. Datele vremii consemnează că prizonierii de război români din tabăra Darnița erau împovărați de poziția lor incertă, de intrigile și fricțiunile ce apăreau permanent¹¹.

La 14/27 august România declară război Austro-Ungariei, iar în noaptea din 14/27 spre 15/28 august Armata română a trecut în Transilvania prin pasurile Carpaților Meridionali și Orientali. Simpla știre a intrării României în război a făcut, potrivit relatărilor presei ruse, ca circa 40.000 dintre prizonierii români din Armata austro-ungară să solicite înrolarea în Armata română. În zilele următoare, au continuat să fie expediate scrisori și memorii prin care își exprimau dorința de a fi eliberați și primiți în rândurile Armatei române pentru a lua parte la luptele de eliberare a teritoriilor românești de sub dominația străină și unirea acestora cu România¹².

Voluntari români transilvăneni la Darnița¹³

Animați de idealuri naționale și de dorința de a participa activ la lupta armată pentru eliberarea Ardealului, prizonierii români din Armata austro-ungară, din lagărul de la Darnița Kievului încep organizarea primului Corp al Voluntarilor Ardeleni și Bucovineni din Rusia¹⁴. Românii ardeleni fac tot posibilul să se alăture Armatei române. La aceste numeroase insistențe și mai târziu, la intervențiile făcute de către guvernul român, în octombrie 1916, autoritățile ruse și-au dat consimțământul pentru organizarea unei părți a prizonierilor români. În decembrie 1916, liderii voluntarilor trimiteau Guvernului român stabilit la Iași un memoriu, în care, după ce informau asupra constituirii Corpului și își afirmau hotărârea de a se uni cu România, solicitau sprijinul pentru organizarea cât mai eficientă a unităților de voluntari, având ca finalitate trimiterea lor pe frontul din Moldova.

¹¹ Oskin Maksim, *Voennoplennye Rumyny v Rosii: Transilvanske Dobrovolthyy mejdu Plenom i Frontom*, https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/35-46_5.pdf.

¹² Dudaș 1993: V. Dudaș, *Voluntari bănățeni în armata română în anii primului război mondial. Analele Banatului* 2, 1993, 308-326

¹³ Stancu Radu, Bucur Florica, *Sub Cenușa Imperiului. Soldați Români în Armata Austro-Ungară*, editată de Arhivele Naționale ale României, 2018, p. 302.

¹⁴ <https://www.gherlainfo.ro/istorie-vie-romanii-ardeleni-in-armata-austro-ungara-in-primul-razboi-mondial-pusi-in-fata-luptei-cu-fratii-din-romania-doi-eroi-de-la-top-din-mintiu-gherlii/>

Cu toate acestea, transferul prizonierilor de război români către comandamentul român s-a realizat într-un ritm greoi, o dată din cauza căderii puterii țariste de la Petrograd și a doua oară din cauza reticenței angajatorilor de a-și pierde lucrătorii, mai ales, a personalului calificat folosit în industrie¹⁵.

În mică localitate Darnița, peste 1.500 de prizonieri, dintre care peste 200 erau ofițeri, au format primul corp de voluntari. Până la sfârșitul lunii decembrie 1916, numărul acestora va crește până la un total de 2.000. La 3/16 martie 1917, s-a anunțat oficial constituirea „Corpului Voluntarilor Români din Rusia”, cu sediul la Darnița, iar începând cu a doua zi voluntarii au semnat un angajament prin care se puneau cu „*trup și suflet în slujba patriei adevărate*”. Acest angajament, cu conținut de jurământ militar, sublinia hotărârea fermă a ardelenilor și a bucovinenilor de a deveni „*ofițeri, subofițeri și soldați români, cu aceleași drepturi și îndatoriri ca și cei din armata română*”. Textul de la Darnița din 6 martie 1917 exprima dorința de a lupta pentru eliberarea teritoriilor românești și unirea într-o singură țară¹⁶.

În acest context, la 24 aprilie 1917, a fost organizată o ședință a ofițerilor români din Rusia, în cadrul căreia s-a hotărât trimiterea unui raport către guvernul provizoriu al Rusiei, guvernul român, guvernele statelor occidentale aliate, precum și către reprezentanții celorlalte minorități naționale din Austro-Ungaria. Pentru redactarea acestui raport s-a format o comisie formată din locotenentul Pompiliu Nistor (medic), Simion Gocan (preot), Emanoil Isopescu (învățător), Victor Deleu, Octavian Vasu, Nicolae Nedelcu, Gavrilă Iuga, Vasile Chiroiu, Trifon Ghilezan (avocați)¹⁷.

1917, aprilie 26, Darnița. Manifestul Corpului Voluntarilor transilvăneni și bucovineni, organizație înființată la inițiativa avocatului Victor Deleu, având ca scop acțiuni unionist (*extras*)¹⁸

Denumite simbolic „Mica Alba Iulie”¹⁹, reuniunea voluntarilor români și adoptarea Memoriului manifest – sau a Declarației de la Darnița constituie prima manifestare publică a drepturilor românilor pentru identitate națională și statală, cu atât mai semnificativă deoarece a fost adoptată cu un și jumătate înainte de actul istoric de la 1 decembrie 1918.

¹⁵https://pikabu.ru/story/darnitskiy_lager_voennoplennyikh_vo_vremya_pervoy_mirovoy_voynyi_5717696.

¹⁶ https://www.academia.edu/31710703/Fagaraseni_si_Primul_Razboi_Mondial_Memorie_si_istorie_II.

¹⁷ <https://evenimentulistoric.ro/declaratia-de-la-darnita-din-1917-dorinta-romanilor-transilvaneni-de-a-se-uni-cu-romania.html>

¹⁸ Stancu Radu, Bucur Florica, *Sub Cenușa Imperiului. Soldați Români în Armata Austro-Ungară*, editată de Arhivele Naționale ale României, 2018, p. 314.

¹⁹ I.I. Serban, Semnificația Memoriului-Manifest al voluntarilor români de la Darnița Kievului, http://diam.uab.ro/istorie.uab.ro/publicatii/colectia_aush/annales_4_5/18.pdf.